

Çalışma Dışı Zamanları Fazla Olan Bireylerin Rekreatif Aktivite Bulamamaları Sorunu: Oblomovluk

Prof. Dr. Uğur KESKİN¹

¹Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir, TÜRKİYE
Orcid: 0000-0003-2740-4120 e-mail: ugurkeskin@anadolu.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Alican BAYRAM^{2,3}

²Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Bingöl, Türkiye
Orcid: 0000-0001-6570-6344 - e-mail: abayram@bingol.edu.tr

³Indiana Üniversitesi, Sağlık ve İnsan Bilimleri Fakültesi, Indianapolis, ABD
Orcid: 0000-0001-6570-6344 - e-mail: abayram@iu.edu

<i>Gönderi Tarihi</i> 15.06.2025	<i>Düzeltilme Tarihi</i> 17.09.2025	<i>Kabul Tarihi</i> 11.11.2025	<i>Yayınlanma Tarihi</i> 31.12.2025
-------------------------------------	--	-----------------------------------	--

Özet

Oblomovluk kavramı, kendine has özgün bir davranış biçimini ifade etmektedir. Rus yazar İvan Aleksandroviç Gonçarov tarafından kaleme alınan *Oblomov* adlı romanındaki anlatım karakteri İlya İlyiç Oblomov'un yaşam tarzı ve davranış kalıpları, bu kavram ile kastedilenin ne olduğunu ayrıntılı bir biçimde izah etmektedir. Bu makalede, söz konusu "Oblomovluk" olarak ifade edilen hayat tarzı ve davranış biçimleri, yakın ilişki içinde bulunduğu diğer davranış kalıplarıyla birlikte benzerlik ve farklılıklar bağlamında ele alınmaktadır. Oblomovluk, Gonçarov'un romanındaki Oblomov karakterinden esinlenen, tembellikten farklı olarak aktif bir hiçbir şey yapmama durumunu ifade eden bir davranış biçimidir. Makalede, çalışma dışı zamanları fazla olan bireylerin rekreatif aktivite bulamaması sorununu, Oblomovluk bağlamında ele almakta ve bu durumun psikolojik, sosyal ve ekonomik etkilerine değinilmektedir. Schopenhauer'un can sıkıntısına getirdiği izah ve Frankl'ın anlam arayışı yaklaşımı, Oblomovluk davranışının neden olduğu varoluşsal boşluk ve motivasyon eksikliğini açıklamak için kullanılmıştır. Teknolojinin sağladığı konforun pasif tüketim alışkanlıklarını artırması, bu davranışın modern toplumlarda yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, boş zamanın etkin kullanılamamasının bireysel ve toplumsal üretkenliği olumsuz etkilediğini ortaya koymakta ve rekreatif aktivitelerin teşvik edilmesini önermektedir.

Anahtar kelimeler: Çalışma Hayatı, Oblomovluk, Boş Zaman, Rekreatif Aktivite

The Problem of Failing to Engage in Recreational Activities Despite Ample Free Time: The Case of Oblomovism

Abstract

The concept of Oblomovism refers to a distinct pattern of behaviour characterised by a deliberate and active form of idleness, as distinct from mere laziness. The term derives from the lifestyle and behaviour of Ilya Ilyich Oblomov, the protagonist of Ivan Aleksandroviç Goncharov's novel *Oblomov*. This article examines the Oblomovian way of life and related behavioural patterns, analysing their similarities and differences in relation to other closely related attitudes. Oblomovism is examined in the context of individuals with excessive non-working time who struggle to engage in leisure activities, highlighting its psychological, social and economic implications. Schopenhauer's interpretation of boredom and Frankl's existential search for meaning are used to explain the existential emptiness and lack of motivation caused by Oblomovism. The increasing convenience provided by technology has further reinforced passive consumerism and contributed to the spread of this behaviour in modern societies. This study demonstrates that the ineffective use of leisure time has a negative impact on individual and societal productivity, and argues for the promotion of leisure activities as a countermeasure.

Keywords: Working Life, Oblomovism, Leisure, Recreational Activity

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Alican BAYRAM, **E-posta:** abayram@bingol.edu.tr

GİRİŞ

Feodal yönetim yapısında Avrupa'daki soylu kesime mensup azınlık, çoğunluğu teşkil eden kölelerin emeği sayesinde çalışma gereksinimi duymamaktaydı. Endüstri Devrimi, Avrupa'nın egemen toplum yapısı olan feodalizmi köklü bir biçimde etkilemiştir. İmalathane ve fabrikaların kurularak burjuva kesiminin oluşması, üretim ilişkilerinde köklü değişimlere kaynaklık etmiştir. Kent merkezlerindeki üretim birimlerinde çalışmak üzere köylerde yaşayanlar göç etmeye başlamıştır. Çalışan kesim, toplumda giderek daha büyük bir yer edinmeye başlamıştır. Çalışma hayatına yabancı olmayan köylüler, kent merkezlerindeki endüstriyel tesislerde çalışma biçimlerine alışmakta zorlansalar da genel itibariyle adapte olabilmişlerdir. Soylu kesime ait bireyler ise atalarından devraldıkları çalışmama geleneğini kırma konusunda çok daha büyük güçlük yaşamışlardır. Söz konusu durumun genel çıkarımı ve Rus soylularına yansımaları durumu aşağıdaki aktarmada ifade edilmektedir:

Çok eskiden atalarının kazandığı mülke ve isme hiçbir şey eklemekten rahatça yaşamak imkânı bulan derebeyleri için mutluluk çalışmakta değil, işsizlikte; değer, çalışanda değil, çalışmayanda idi. Toplumun yeni gelişmesinde hiçbir rolü kalmayan derebeyleri, çocukların yeni hayata, Rusya'ya yeni giren endüstrinin yarattığı çalışma yollarına sokamıyorlardı... eski rahatlıklarından bir şey feda edemiyorlardı. Oblomov işte bu değişen hayat koşullarının ve bu kararsız aile eğitiminin kurbanıdır (Eyüboğlu ve Güney, 2022: vi).

Oblomovluk, kendi özgün literatürünü oluşturmuş belirli bir davranış biçimini ifade etmektedir. Gonçarov tarafından 1857 yılında son şeklinin verilmesinin üzerinden onlarca yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu süre zarfında Oblomovluk, tembellik ya da aylaklık gibi yakın anlamlar ifade eden davranış biçimlerinden farklılaşarak kendi özgün niteliğini kazandığı ifade edilebilir. On dokuzuncu yüzyıl Rus toplumundaki soylu kesime özgü bir davranış biçimini, günümüz çalışmaya bakış ve çalışma davranışı biçimleriyle doğrudan bir ilişki içinde ele almak, her kusurdan önce tarih yanlılığı (anakronizm) gibi bir olumsuzluk ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla bu makalede, Oblomovluk kavramı ile yakın sayılabilecek fakat anlam bakımından hem benzerlik hem de farklılıklar gösteren kavramlara da değinilmektedir.

Oblomov'un hareketsiz yaşam tarzı, modern psikoloji literatüründe "Amotivational syndrome" (güdülemezlik sendromu) olarak tanımlanan durumun prototipini teşkil etmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Frankl'ın (2018) vurguladığı anlam arayışı eksikliği, Oblomov'da kronik bir varoluşsal boşluğa dönüşmüş ve bu durum Putnam'ın (2000) *Bowling Alone* adlı çalışmasında tanımladığı sosyal sermaye erozyonu ile benzerlikler göstermektedir. Putnam'ın sosyal ağların zayıflaması ve bireyselleşmenin artmasına dair tespitleri, Oblomov'un toplumsal bağlardan

kopuk yaşam tarzını anlamlandırma açısından anlamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Schopenhauer (2018) ise bu durumu “istememin yokluğu” olarak açıklamakta ve bireyin pasifliğinin derin bir psikolojik ve felsefi arka plana sahip olduğuna işaret etmektedir.

Modern toplumlarda Oblomovluk davranışının en çarpıcı yansımalarından biri, sosyal sermayenin azalmasıyla birlikte ortaya çıkan “Social loafing” (sosyal aylaklık) olgusudur (Latane et al., 1979). Putnam’ın (2000) ifade ettiği üzere, sosyal bağların zayıflaması bireyleri Oblomov benzeri bir içe kapanmaya sürüklemekte ve bu durum üretkenliği belirgin ölçüde azaltmaktadır. Özellikle COVID 19 pandemisi sonrası dönemde artan evden çalışma kültürü, bu eğilimleri daha da artırmıştır (Bloom et al., 2022). Ancak, Csikszentmihalyi’nin (1990) “Flow” teorisi ve Rojek’in (2010) boş zaman sosyolojisi çalışmaları, sosyal sermayenin yeniden inşası yoluyla bu olumsuz eğilimlerin nasıl aşılabileceğine dair bazı ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, Oblomovluk sadece bireysel bir davranış bozukluğu değil, aynı zamanda toplumsal bağların zayıflamasıyla ilişkili bir olgu olarak dikkat çekmektedir.

Oblomovluk davranışının günümüz çalışma hayatındaki yansımalarının, özellikle endüstrileşme sonrası toplumlarda artan boş zaman olgusuyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Rifkin (1995), *The End of Work* adlı eserinde, teknolojik gelişmelerin neden olduğu işsizliğin ve bunun da kaynaklık ettiği boş zaman, bireylerde sadece ekonomik değil, psikolojik boyutta da anlamsızlık ve atalet duygularını tetikleyeceğini ileri sürmektedir. Rifkin’in işaret ettiği, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan boş zaman ile Oblomovluk davranışındaki boş zaman arasında aşağıdaki üç ortak nokta ön plana çıkmaktadır:

- İkisinde de işsizlik ve eylemsizlik vardır. Boş zaman, üretkenlikten uzak kalmanın sonucunda ortaya çıkan ve psikolojik bir soruna dönüşmektedir.
- Anlam ve yön eksikliği bağlamında, Oblomov karakteri ile Rifkin’in işsiz bireyi yaşam amacını yitirmiştir.
- Toplumsal geri çekilme yönüyle Oblomov, varlık içinde gönüllü olarak dünyadan çekilirken Rifkin’in işsiz bireyi dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Yukarıda açıklanan üç ortak noktaya karşın, farklılık arz eden yönler de bulunmaktadır. Oblomov, içsel bir kararsızlık ve ataletle eylemsizliği seçmektedir. Bir nevi “kader değil, tercih meselesi” şeklindeki bir davranış ortaya çıkarmaktadır. Rifkin’in tarif ettiği birey için ise, “sistemin zorlaması neticesinde boşta kalmaktadır” ifadesi kullanılabilir. Söz konusu boşta kalma durumu, “teknolojik işsiz” kavramıyla ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Sennett (1998), *The Corrosion of Character* adlı eserinde, esnek çalışma düzenlerinin bireylerin uzun vadeli motivasyonlarını nasıl aşındırdığını ve Oblomov benzeri bir pasifliğe yol açabileceğini vurgulamaktadır. Eserde, doğrudan doğruya Oblomovluk davranışından söz edilmese de kararsızlık, köksüzlük ve eylemsizlik hâlleri Oblomov’un sorumluluklarından kaçarak

eylemsiz geçen hayatını ve dünya ile ilişkisini kesmesini çağrıştırmaktadır. Bu iki yazarın yaklaşımı, boş zamanın fazlalığının dolaysız bir biçimde olumlu sonuçlar doğurmayacağını göstermektedir. Boş zamanın anlamlı hâle gelmesi için, nitelikli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda açıklanan benzerlik ve farklılıklardan yola çıkıldığında, teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan anlamdan yoksun boş zaman dilimlerinde sergilenen davranışları “postmodern Oblomovluk” olarak ifade etmek mümkün görünmektedir.

Bireyin anlamlı rekreatif etkinliklerden yoksun kalması Oblomovluk davranışından kurtulamamanın arka planında yer alan bir diğer etken olarak dikkat çekmektedir. Rojek (2010), giderek ticarileşen ve bireyselleşen boş zaman diliminin kolektif sosyal etkileşimleri azaltarak Oblomovluk eğilimlerini beslediğini ileri sürmektedir. Özgürleştirici boş zamanın yerini metalaşmış boş zamana giderek kaptırdığını ve bireylerin boş zamanlarında rekabet etmeye, tüketmeye, performans göstermeye ve yalnızlaşmaya zorladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla Rojek’in bu yaklaşımı, Oblomovlukla ilişkilendirilebilecek yönler ortaya koymaktadır. Günümüzde Oblomov benzeri bireyler, spor veya dinlenme yerine sosyal medyada imaj yönetimi ve tüketimle zaman geçirerek yalnızlaşmaktadır. Bu durum ise günümüz Oblomovlarını sadece yatakta yatan evden çıkmama davranışı şeklinde değil, çıkmasına rağmen yalnızlaştığı bir sürece sürüklemektedir. İfade edilen davranış biçimleri, Rojek (2010) tarafından sosyal olarak zayıflamış boş zaman yaklaşımıyla belirgin ölçüde benzerlik göstermektedir. Bireyin yaşamış olduğu anlam kaybını, Stebbins (2007), “serious leisure” (ciddi boş zaman) kavramıyla açıklık getirmeye çalışmıştır. Anlamlı rekreatif faaliyetlerin bireylere amaç ve aidiyet duygusu kazandırabileceği görüşünü öne sürmüştür. Şehir yaşamında rekreasyon alanlarının azalması (Florida, 2017) ve dijital bağımlılığın artması, bireyleri Oblomovluk benzeri bir eylemsizliğe adeta mahkûm etmektedir. Florida (2002), yaratıcı sınıfın yükselmesi ile, yaratıcı endüstrilerin ve teknolojik ilerleme kentsel canlanmayı sağlar fakat bu politikaların uygulandığı şehirlerde gentrifikasyon, sosyal eşitsizlik ve orta sınıfın dışlanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu durum toplumların rekreatif aktivite katılımını etkileyerek oblomovluk davranışını tetikleyebilecektir.

Çalışma hayatındaki yaşanan dönüşümler de Oblomovluk davranışını besleyen unsur olarak öne çıkmaktadır. Doughty (2018); gereksiz, anlamsız, saçma ya da sosyal olarak boş olduğunu düşündükleri işlerin/mesleklerin bireylerde içsel motivasyon kaybına yol açtığını ve bu durumun Oblomovlukla benzerlik gösterdiğini belirtmektedir. Maruz kalınan motivasyon kaybından insanların psikolojik açıdan zarar göreceğini belirten Doughty (2018), söz konusu türden işleri ve bu işleri yaparken geçirilen çalışma saatlerini, potansiyel boş zamanı öldüren sistemsel bir zehir olarak yorumlamaktadır. Boş bir iş hayatı geçirdiğini düşünen, yaptığı işte bir anlam bulamayan birey iş dışında kalan boş zamanında tükenmiş, hareketsiz ve pasif bir durumda kalmaktadır. Oblomov benzeri bir hayat süren ve değersiz görülen işlerde çalışan

bireyler anlam yitimi ve pasifliğe sürüklenmektedirler. Oblomovluk, eylemsizliği seçen bireylerin davranışı olarak biçimlenirken, değersiz görülen ya da algılanan işlerde çalışma ise üretkenlikten uzaklaşma hissine neden olmaktadır.

Oblomovluk, hareketsizliğin içine iş tercihi olmadan gömülürken, değersiz görülen iş çerçevesinde süregelen çalışma hayatında zihinsel yönden tükenmişlik ve motivasyon kaybı ortaya çıkmakta ve kişi pasifize hâle gelmektedir. Oblomovlukta, boş zaman içinde kişi adeta kaybolarak zaman algısını kaybetmektedir. Değersiz algılanan işte ise işgören, anlamsızlık duygusunun içinde kaybolur ve Oblomovluk ile benzer bir zaman algısı sorunu yaşamaktadır. Öte yandan Standing (2011), “prekarya” kavramını öne sürerek iş güvencesinden yoksun, gelecek planlaması yapamayan, belirsizlik içinde yaşayan güvencesiz çalışma koşullarının çalışan bireyleri amaçsız bir pasifliğe ittiği görüşünü savunmaktadır. Oblomovluğun, bilinçli tercihle pasifliği tercih etmesinin aksine burada, sistemin dayatmasıyla pasifliğe itilme söz konusu olmaktadır. Her iki tür davranış biçimi de pasif bir boş zaman algısını ortaya çıkarmaktadır.

LİTERATÜR ÖZETİ

Gonçarov'un 1859 tarihli Oblomov romanı, edebiyat tarihine hareketsizlik ve kararsızlıkla özdeşleşmiş başat bir karakter kazandırmıştır. Gonçarov'un yaşam deneyimleri ve tanıklık ettiği Rus aristokrasisinin düşüş dönemi, Oblomov karakterinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Milton, 1973). Oblomov karakteri, 19. yüzyıl Rusya'sında toprak sahibi sınıfın çalışma gereği duymadan sürdürdüğü yaşam biçimini eleştirel bir bakışla yansıtmaktadır. Gonçarov bu karakteri yaratırken bir nevi Rus soylu sınıfının çöküş dönemindeki psikolojik durumunu betimlemiştir (Milton, 1973). Bu bağlamda, Oblomovluk bireysel tembelliğin, feodal sistemin çözülüş sürecinde ortaya çıkan sosyoekonomik bir atalet biçimi olarak değerlendirilmesini yansıtmaktadır.

Günümüzde Oblomovluk kavramı, dijitalleşme ve neoliberal ekonomik politikaların şekillendirdiği yeni toplumsal dinamikler bağlamında yeniden yorumlanmaktadır. Milton (1973) tarafından yapılan Gonçarov'un edebi mirasına ilişkin analizler, Oblomov karakterinin modern zamanlarda da geçerliliğini koruduğuna işaret etmektedir. Otomasyon teknolojilerinin istihdam üzerindeki etkilerini inceleyen Rifkin (1995) ise “teknolojik işsizlik” olgusunun bireyleri üretken faaliyetlerden uzaklaştırdığını öne sürmektedir. Güvencesiz çalışma koşulları nedeniyle bireylerdeki anlam arayışı zayıflatmaktadır (Allen ve Ainley, 2011; Standing, 2018). Teknolojinin geliştiği ve kapitalist yaşam tarzının devam ettiği günümüzde, konu özelinde çalışmalar yaparak görüş öne süren yazarların öne sürdüğü durumların gerçeklik kazandığını öne sürmek mümkün görünmektedir. Boş zaman alışkanlıklarındaki dönüşüme dayalı süreci

(e-boş zamandan metaleisure'e geçiş) de söz konusu durumun yansıması olarak yorumlamayı kolaylaştırmaktadır.

Putnam'ın (2000) sosyal sermaye analizleri, çağdaş toplumlarda artan bireyselleşmenin kolektif dayanışmayı zayıflattığını ortaya koymaktadır. Milton (1973), Gonçarov'un yaşamına dair çalışmasında işaret ettiği gibi, Oblomov anlatım karakterinin sosyal izolasyonu ile modern bireyin yalnızlaşması arasında dikkat çekici koşutluklar bulunmaktadır. Oblomovluk kavramı, yalnızca 19. yüzyıl Rus soylusunun ataletini değil, aynı zamanda modern zamanların bireysel durgunluk ve bedbinlik hâllerini de anlamlandırmak için verimli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, Amerika ve İngiltere ortak yapımı olan *The Big Lebowski* (1998) filmindeki "The Dude" karakteri, güncel bir Oblomov figürü olarak izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Jeffrey Lebowski, ya da bilinen adıyla The Dude, işsiz, kaygısız ve toplumsal beklentilere karşı ilgisiz/kayıtsız bir yaşam sürmektedir. Karakterin hayatı, anlamlı bir amaç ya da üretken bir çaba ekseninde değil, rastlantılar ve kişisel konfor arayışı etrafında şekillenmektedir. Rus soylularının anlamsızlık problemi olarak ortaya çıkan Oblomovluğun yansıması, modern dünyada sıradan bir Amerikalı ya da İngiliz karakterinin ruh hâline dönüştüğü gözlemlenebilmektedir. The Dude'un hayat tarzı, klasik Oblomovluk tanımıyla örtüşen belirli temel özellikler taşımaktadır: Sürekli bir eylemsizlik hâli, değişime karşı kayıtsızlık ve içinde bulunduğu dünyayı dönüştürme iradesinden yoksunluk. Ancak modern bağlamda bu durum, feodal toplumun nimetlerinden değil, neoliberal toplumun sunduğu seçeneklerin anlamsızlaşmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla The Dude karakterini, günümüz boş zaman kültürünün de bir yansıması olarak ifade edebilmek mümkündür. Oblomov gibi, o da varoluşunu aktif bir üretim ya da toplumsal katılım üzerinden değil, bireysel hazların ve minimal çabaların sürekliliği üzerinden kurmaktadır. Bu çerçevede, *The Big Lebowski* filmi, modern boş zamanın pasif tüketimle nasıl iç içe geçtiğini ve bireylerin üretken eylemden ziyade atalet içinde zaman geçirme eğiliminde olduğunu göstermesi bakımından, Oblomovluk kavramının güncellenmiş bir temsilini sunmaktadır. Milton (1973), da gösterdiği üzere, Oblomovluk olgusu yalnızca tarihsel bir davranış örüntüsü değil, teknolojik gelişmeler ve ekonomik sistemin dönüşümüyle şekillenen çağdaş bir toplumsal fenomen olarak güncel formuyla gündeme gelmektedir.

Felsefî ve psikolojik arka plan bakımından Oblomovluk, Schopenhauer'un (2005) "istemenin yokluğu" ve Frankl'ın (2009) "varoluşsal boşluk" kavramlarıyla ilişkili bir bütünlük ortaya koymaktadır. Schopenhauer, bireyin pasifliğini metafizik bir temele dayandırırken; Frankl, anlam arayışı eksikliğinin kronik motivasyon kaybına yol açtığını belirtmektedir. Farklı gerekçelerle de olsa merkezde anlam arayışını kaybetmiş bir insan tiplemesi yer almaktadır. Deci ve Ryan'ın (2000) "Öz-Belirleme Kuramı" çerçevesinde ele alındığında Oblomovluk, içsel motivasyonun tamamen yok olmasıyla açıklanabilmektedir. Ayrıca, "Amotivational

Syndrome” kavramıyla ifade edilen bu durum, bireyin hedef ve eylem arasındaki bağı koparmasıyla da ilişkili bir görünüm arz etmektedir (Deci ve Ryan, 2000).

Endüstriyel toplumdan post-endüstriyel topluma geçiş, bireylerin boş zaman diliminin artmasına ve aynı zamanda bu zaman diliminin etkin bir şekilde kullanılamamasına kaynaklık etmiştir. Rifkin (1995), teknolojik ilerlemelerin yol açtığı sistemik işsizliğin, bireyleri anlamlı işlerden mahrum bırakarak psikolojik boşluk ve toplumsal yabancılaşmaya sürükleyebileceğini savunmaktadır. Bu durum ise Oblomov karakterinde görülen amaçsızlığı doğurabilmektedir. Rifkin bu soruna çözüm olarak gönüllü sektörün güçlendirilmesini önerirken, işsizliğin yarattığı boş zamanın anlamsız kalması hâlinde Oblomovluk benzeri bir psikolojik çöküş riskine işaret etmektedir. Doughty (2018), “anlamsız işlerin” bireyleri zihinsel tükenmişliğe sürüklediğini ve boş zamanlarını pasif tüketimle geçirmeye zorladığını savunmaktadır. Rojek (2009; 2010), ise metalaşan boş zamanın kolektif etkileşimi azalttığını ve Oblomovluk eğilimlerini beslediğini öne sürmektedir. Csikszentmihalyi’nin (1990) “Flow” teorisi, anlamlı aktivitelerin bu pasifliği kırabileceğine işaret etse de dijital bağımlılık ve kentsel rekreasyon alanlarının azalması (Florida, 2017; Sahin ve Yalcin, 2024) bu süreci engelleyici faktör olarak gündeme gelmektedir.

Geleneksel rekreatif aktivitelerin yerini giderek bireyselleşen ve ticarileşen etkinlikler almıştır. Bu etkinlikler teknoloji ile önce e-boş zaman daha sonra ise metaleisure formuna dönüşmüştür. Stebbins (2007), "ciddi boş zaman" kavramını öne sürerek, bireylerin hobi veya gönüllülük gibi amaç odaklı aktivitelerle anlam kazanabileceğini savunmaktadır. Buna karşın “Metaleisure” kavramı, bu tartışmaya yeni bir boyut eklemektedir. Metaleisure, üç boyutlu sanal evrenlerde (metaverse) geçirilen boş zaman dilimini ifade eder ve bu ortamların sunduğu sosyal etkileşim, kimlik deneyimi ve sanal aktivitelerin geleneksel rekreasyonun yerini alma potansiyelini araştırmaktadır (Bayram, 2022). Metaleisure, sadece geçici bir trend değil, fiziksel sınırları aşarak sosyalleşme, öğrenme, oyun ve seyahat gibi etkinliklerle geleneksel boş zaman anlayışını kökten değiştiren, geleceğin yeni nesil eğlence ve etkileşim biçimini tanımlayan devrimsel bir dönüşümdür (Reed, Hemmings-Jarrett ve Elangovan). Oysa sanal dünyalardaki etkileşimlerin gerçek sosyal bağları güçlendirip güçlendirmede olduğu konusu, tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Putnam’ın (2000) “sosyal sermaye” vurgusu, Metaleisure’ın yüzeysel etkileşimlerle sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir. Bu bakış açısının yanı sıra, Stebbins’in ortaya koyduğu ciddi boş zaman kavramı güncel hali ile “ciddi metaleisure” kavramına dönüşebilecektir. NFT sanat eserleri, VR gözlükler ile sanal platformlarda oyun tutkusu ya da vloggerlerin PUBG gibi oyunlarda avaturları aracılığı ile videolar çekip yayınlaması ciddi bir eğilime işaret edebilmektedir. Bu durum da modern oblomov karakterine teknolojinin olumsuz yansımaları olarak yorumlanabilir.

TEORİK VE KAVRAMSAL ARKA PLAN

Makalenin teori ve kavram düzeyindeki anlatımları aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaktadır.

Teorik Çerçeve

İnsanların çalıştıkları zaman ile çalışmadıkları boş zamanlarına ilişkin görüşler ilk çağlardan itibaren çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir. Köleci bir toplumun içinden geldiği için toplumsal bakış açısını da belirli ölçülerde yansıtan Sokrates, ancak soylu kesimin çalışma gereksinimi bulunmaması nedeniyle yeterince boş zamanları olduğu ve bu nedenle de felsefe ya da bu türden araştırmalarla beslenebildiğini, bu sayede de yetkinleştiğini vurgulamaktadır. Çalışma zorunluluğu altındaki kişileri ise gençliğinden itibaren içinde yettiği işgörenlik (kölelik); gelişmeye, dürüstlüğe ve özgürlüğe yönelmesine engel olmaktadır (Platon, 2016: 69). Bu yaklaşımıyla Sokrates, çalışma süreçlerinde, belirlenmiş kalıpların dışına çıkılamadığı için mental gelişimin tam gerçekleşemediğini vurgulamaktadır. Nitekim on sekizinci yüzyıl yazarlarından Swift (2019: 20) bireyin boş zamanlarında kendisini ne şekilde geliştirici faaliyetlerde bulunabileceğini şu şekilde ifade etmektedir: “Boş zamanlarımda, bana sağlanan o bir sürü güzel kitap sayesinde, klasik ve çağdaş birçok değerli yazarın kitabını okudum.” Boş zaman konusuna yalnızca felsefi eserlerde değil, din kitaplarında da yer verilmektedir. Hz. Muhammed (sas), “İnsanların çoğunun (faydalanma hususunda) aldandıkları iki (büyük) nimet vardır: Bunlar; sağlık ve boş vakittir” (Buhari, 2019, 1147) buyurmuştur.

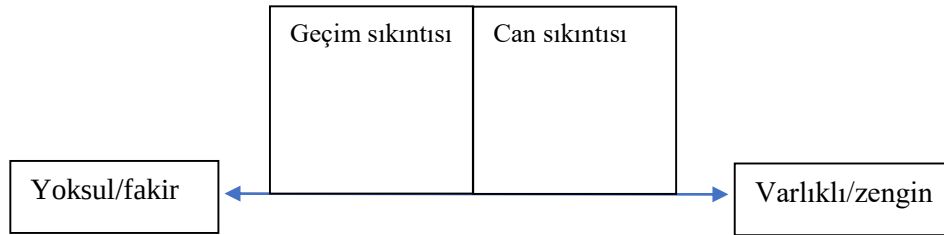
Scoopenhauer, insanların zamanını değerlendirme biçimlerini ikili bir ayrım üzerinden açıklamaktadır. Söz konusu ikili ayrımı, zenginlik-fakirlik üzerinden yapmaktadır. Zengin insanlar vakit geçirme biçimi ile fakir insanların vakit geçirme biçimleri arasında birbirine zıt bir farklılık oluştuğunu vurgulamaktadır. Aşağıdaki şeklin sol tarafı, yoksul kesimin ağırlıklı olarak maruz kaldığı ıstırap/acı/düşkünlük duygusunu ifade etmektedir (Scoopenhauer, 2018: 251). Yoksul kesim, günümüzde çokça bilinen asgari ücrete hatta bunun da ötesinde en azından geçimlik ücrete gereksinim duymaktadır (Geçimlik ücret: Çalışanların sadece hayatını devam ettirmeye yeten fakat sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz gelen ücret seviyesi). Kazançlarının düşük düzeyde olmasının yoksul bireyler üzerindeki doğal yansıması, ıstırap/acı/düşkünlük şeklinde ortaya çıkmaktadır. “Yaşamın kendisi, kayalarla girdaplarla dolu bir denizdir” diyen Scoopenhauer (2018: 251), yoksulların yüzleştiği bu durumun aslında evrensel bir olgu olduğunu, biçim/form değişikliğine uğramak suretiyle varlıklı kesim tarafından da yaşandığını belirtmektedir. Yoksul kesim bireylerinin maruz kaldığı söz konusu rahatsızlık veren duyguların bir benzeri, varlıklı kesim bireylerinde can sıkıntısı şeklinde görülmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Antoin Sevrugin tarafından çekilen aşağıdaki fotoğraf ve benzer içerikli diğer görseller, yaklaşık aynı yıllarda bu görüşleri öne süren Scoopenhauer’un bakış açısını destekler yönler ortaya koymaktadır. Görseldeki Kaçar

Kraliyeti mensupları, sarayda kendilerine tahsis edilen geniş alanlarda zamanlarını can sıkıntısı içinde geçirmektedir (Foltz, 2021: 93).

Kaçar Kraliyet Mensupları (https://commons.wikimedia.org/)

Scoopenhauer tarafından on yıllar önce öne sürülen ve burada aktarılan görüşler, günümüz dünyasında da benzer bir nitelikte süregelmektedir. İnsanoğlunun özü değişmediğine göre, Scoopenhauer'un görüşleri, güncelliğini kaybetmemektedir. İstedikini elde edebilme bakımından gündeme gelen her türlü sınırlılık/kısıt, insanın istedikini tam anlamıyla elde etmesini engellemektedir. Yoksul-varlıklı farkı olmaksızın, geçim sıkıntısı ya da can sıkıntısını gideremeyen insanlarda memnuniyetsizlik duygusu oluşmaktadır.

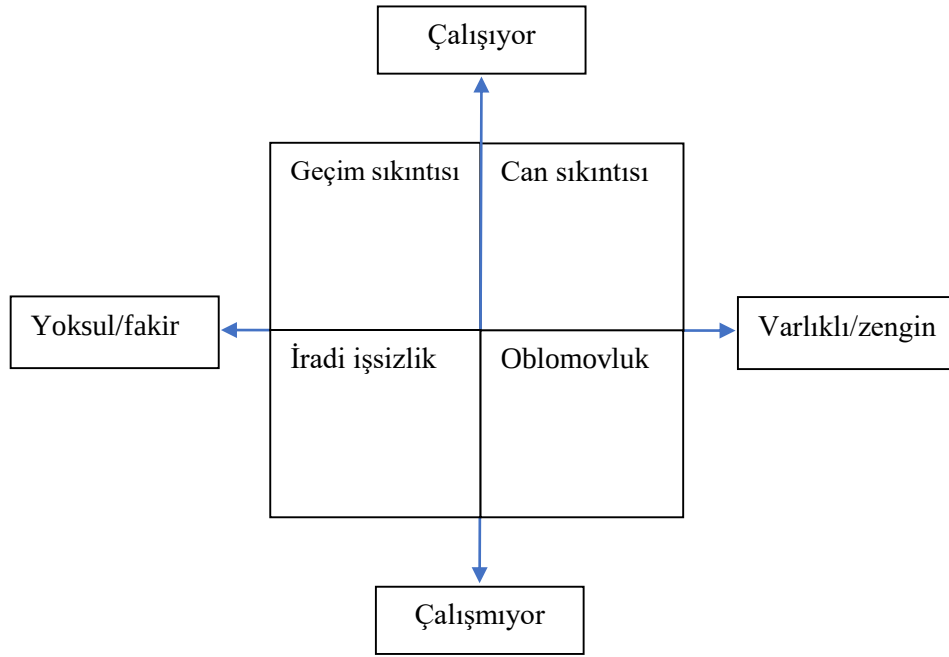
Şekil 1. Sıkıntılı Duyguların Ortaya Çıkış Biçimi Bakımından Yoksul Kesim ile Varlıklı Kesim Arasındaki Farkın Şematik Gösterimi

Scoopenhauer tarafından açıklanan ve yukarıda ifade edilen ayrım, genel bir nitelik arz etmektedir. Bu genellemenin bilincinde olan Schopenhauer, varlıklılar arasında çok sayıda kederli bireylerin, yoksullar arasında ise nice mutlu ve neşeli birey olduğu gerçekliğini kabul etmekte (Özkan, 2006: 100) ve bu önemli hususu göz ardı etmemektedir.

Scoopenhauer tarafından açıklanan ve Şekil 1'de görselleştirilen anlatımlar, Oblomovluk davranışını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Oblomovluk davranışını, Scoopenhauer'ın bakış açısına ilaveler yapmak suretiyle aşağıdaki gösterimle (Şekil 2) açıklayabilmek mümkün olabilmektedir. Yoksul olup, çalışan kesime mensup (iş/i uğraşısı/meşgalesi bulunan) bireyler, işlerinin yoğunluğu nispetinde, geçim sıkıntısından az etkilenmektedirler. Scoopenhauer'un görüşlerini destekleyici yaklaşımıyla Nietzsche (1997: 32), söz konusu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “İnsanın işi başından aşkın oldu mu can sıkıntısından da uzak kalır”.

Çalışma hayatının dışında kalan işsiz/aylak bireylerin, psikolojik olarak kendisiyle uğraşmaya başlayacağı yönündeki yukarıdaki görüş salt Nietzsche'ye ait olmayıp, çoğu insan tarafından bilinen ve kabul gören genel bir kanıyı ifade etmektedir. Bu kanı, zanaat ya da mesleki anlamda iş sahibi olunmasa bile en azından belirli bir uğraşıyla iştigal edilmesi, meşgul olunması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Nietzsche'nin ifadesi, belirli bir uğraşı içinde bulunan varlıklı bireyler için de geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla "çalışıyor" olmaya dönük yapılan vurgulama, belirli bir işi, zanaatı, uğraşısı bulunan bireylere sıkıntılı duyguların hiç uğramadığı anlamına gelmemektedir. Burada asıl vurgulanmak istenen husus, karşılaştırmalı bir bakışla değerlendirildiğinde çalışmayanlarla kıyasla çalışanların, sıkıntılı duygulardan daha az mustarip oldukları yönündedir.

Şekil 1'e dikey eksen ilave edilerek oluşturulan Şekil 2'de, dört farklı alan (davranış biçimi) gündeme gelmektedir. Şeklin sol alt tarafı, en azından geçimlik ücrete muhtaç durumda bulunan ve çalışmaya gereksinim duyacak kadar yoksul olduğu hâlde çalışma hayatına girmeyen birey davranışını açıklamaktadır. Çalışabilir işgücünün belirli bir kısmı, çalışma hayatının dışında kalabilmektedir. Talep yetersizliği, piyasa aksaklıkları ya da iş bulunamaması gibi nedenlerden dolayı çalışamayanlar, işsizliği oluşturmaktadır. Rahatlık, aylaklık ve tembelliği teşvik edici nitelikteki sosyal yardımlar da işsizliğe ya da aylaklığa yol açabilmektedir (Montesquieu, 2020: 61; Cordonnier, 2017: 10). Şekil 2'de yer verilen iradi işsizlik (gönüllü işsizlik) alanı; iş aramadığı, mevcut ücret düzeyi veya çalışma koşullarını beğenmediği için işsiz kalan bireylerin durumunu konumlandırmaktadır. Diğer bir deyişle bu alan, çalışabileceği iş bulabilme imkânlarına sahip olmasına rağmen iş aramayan ya da bulduğu işleri çeşitli mazeretlerle beğenmeyip, çalışmamayı tercih edenlerin şekil içindeki konumunu betimlemektedir. Şeklin sağ alt bölümü ise bu makalenin konusunu teşkil eden varlıklı olması nedeniyle geçimlik ücrete ya da çalışmaya gereksinim duymamanın yanı sıra herhangi bir iş/meslek edinmediği gibi, belirli bir meşgalesi de bulunmayan Oblomovluk davranışını konumlandırmaktadır.

Şekil 2. Oblomovluk Davranışı Bağlamında Sıkıntılı Duyguların Ortaya Çıkış Biçiminin Şematik Gösterimi

Oblomovluk ve İlişkili Kavramlar

Oblomovluğu anlama konusunda karşılaşılan başlıca güçlük, şu şekilde ifade edilmektedir (Eyüboğlu ve Güney, 2022: viii): “Bu tipin benzerine bile rastlamak imkânsızdır. Ona benzese benzese Don Kişot, Hamlet, Werther, Adolpe, Rene gibi hasta kahramanlar, işsiz beyzadeler benzeyebilirdi. Ama onlar işsizlikten bile iş çıkarmanın, hayallerini şu ya da bu şekilde yaşamamanın, hatta hayalleri uğrunda ölmenin yolunu buluyorlar.” Bu nedenle, Oblomovluk kavramına yakın ya da çağrışım yapan terimlere kısaca da olsa değinmek gerekmektedir.

Oblomovluk davranışı ile tembellik arasında benzeyen ve ayrışan yönler bulunmaktadır. Yirminci yüzyıl yazarlarından Cenap Şahabettin (2019: 46) bu konuda, tembel bireylerin en bilinen iki bahanesinin, vakit ya da nakit yokluğu olduğunu belirtmektedir. Bu bakış açısı kısmen doğru olmasına karşın, Oblomovluk davranışı, nakit sorunu olmayan bireylerde ortaya çıkmakta, vakitleri de oldukça bol olmakta fakat onlar söz konusu vakit sermayesini etkinlikle değerlendirememekte, bunun da farkına varamamaktadırlar. Bu durum ise Cenap Şahabettin (2019: 74) tarafından tembellik bir nevi vicdan uykusu olduğu, bu nedenle de bir kötülük olduğunun birey tarafından farkına varılamadığı yönündeki bir diğer tespitini doğrulamaktadır. Oblomovluk davranışında bireyin öz farkındalığı yetersiz kaldığı için kişi, şartlardan yakınabilmektedir. Bu durumu ise yine Cenap Şahabettin (2019: 36) elinden geleni yapmadığı müddetçe kişinin, umduğunu bulamadığından şikâyetle haksız olduğu şeklinde değerlendirmektedir. Bütün bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda tembellik ile Oblomovluk arasındaki farklar şu şekilde ortaya çıkmaktadır (Eyüboğlu ve Güney, 2022: vi): “Tembel, işten kaçan ve işsizlikte mutluluğu bulan adamdır. Oblomov ise hiçbir zaman işe giremeyen, işsizlikten de zevk alamayan bir adamdır.” Oblomovluk, tembellikten farklı olarak,

bireyin aktif bir şekilde hiçbir şey yapmama tercihini ifade etmektedir. Tembellik, genellikle çalışmaya karşı isteksizlik olarak tanımlanırken, Oblomovluk, bireyin konfor alanından çıkmaya direnç göstermesi ve hayata karşı genel bir ilgisizlik hâlini ifade etmektedir. Günümüz toplumunda, özellikle teknolojinin sağladığı kolaylıklar, bireylerin bu tür bir davranış biçimine yönelmesine neden olabilmektedir. Örneğin, evden çalışma olanağının yaygınlaşması, bireylerin sosyal etkileşimden uzaklaşmasına ve hareketsiz bir yaşam tarzına yönelmesine neden olabilmektedir.

Oblomovluk davranışını çağrıştıracak diğer bir davranış biçimi, “Pazar günü sendromu” olarak ifade edilmektedir. İş ve çalışmayla bezenmiş bir çalışma temposu içinde bulunan bireyler, işba/yoğunluk halinin ortadan kalkması sonrasında içine düşülen boşluk “Pazar günü sendromu” kavramıyla ifade edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu sendrom, Frankl tarafından “anlam arayışı” ve “varoluşsal boşluk/vakum” terimleri bağlamındaki bir kavram olarak ifade edilmektedir. Frankl (2018: 87), geleceğe ilişkin herhangi bir hedef göremeyen bireylerin çöküş yaşaması ve varoluşsal anlamı kaybetmesini bu kavram bağlamında izah etmektedir. “Pazar günü sendromu” yoğun bir çalışma haftanın ardından hafta sonunun, özellikle de Pazar gününün sıkıcı geçtiğini vurgulamaktadır. Oblomovluk, bu sendromdan da ayrılmakta, çalışma hayatına gir(e)meyen ve yukarıdaki aktarımda “beyzadeler” olarak ifade edilen bireyler açısından hayatın tamamı Pazar günü sendromuna dönüşebilmektedir.

Oblomovluk davranışı ile karıştırılabilecek bir diğer davranış biçimi ise literatürde “Azalmaya eğilimli emek arzı” kavramıyla açıklanmaktadır. Bu durum, miktarı giderek artan ücret karşısında, süresi giderek artan boş zamanın tercih edilmesini ifade etmektedir. Bu görüşe göre, verimliliği artırmaya dönük özendirici ücretler teklif edildiğinde çalışanlar, daha çok veya daha uzun süreli çalışarak daha fazla para kazanmak yerine, daha az çalışarak aynı parayı kazanmayı tercih etmektedirler (Marshall, 2005: 52). Bu kavram, diğer bir şekliyle ifade edildiğinde, çalışan bireyler, özendirici teklifler doğrultusunda daha çok ve daha uzun süreli çalışmak suretiyle daha fazla gelir elde etmektense, daha az gelir elde ederek, başka şekillerde harcayabileceği boş zamanını artırmayı yeğlemekte, rekreatif aktivitelere görece daha fazla zaman ayırmayı tercih etmektedirler. Oblomovluk elbette ki azalmaya eğilimli emek arzı davranışının da dışında yer almaktadır. Çünkü emekçi kesim içinde yer almadığı gibi, zaman içinde gelirlerinin azalması nedeniyle çalışma zorunda kalacak duruma düşse bile emeğini işe koşmak gibi bir niyet içinde bulunmamıştır. Herhangi bir emek arzı niyeti taşısa bile böyle bir meziyete sahip değildir. Dolayısıyla olmayan bir mefhumun, azalma eğilimi içinde olması da olanak dışında kalmaktadır.

Bu makalenin anahtar kavramlarından biri olan rekreatif aktiviteler, en geniş tanımıyla, bireyin çalışma zamanı dışında kalan ve hoşça vakit geçirebildiği her türlü eylemi ifade etmekte ve bu yönüyle de tembellikten ayrılmaktadır. Rekreatif aktivitede bulunan bireyi doğrudan doğruya

“tembel” olarak nitelemek mümkün değildir. Zira bireyin yapmış olduğu rekreatif aktiviteye bakmak onun, çalışma saatleri/vakitleri içinde çalışkan/gayretkeş biri mi, işinin hakkını vermeyen biri mi ya da ikisinin arası bir davranış içinde mi olduğu konusunda herhangi bir fikir vermemektedir. Çünkü çalışma dünyası ile rekreatif aktivitelerin dünyası birbirinin tamamen dışında yer almaktadır. Çoğunlukla kamu çalışanları arasında görülen ve “bankamatik memuru” olarak nitelendirilen, çalışma hayatını tam bir rekreasyon alanına çevirerek bu iki alanı birbiriyle iç içe geçiren birey davranışı ise bu çalışmanın tartışma alanı dışında kalmaktadır. Rekreatif aktiviteleri izah etmekte başvurulmuş boş zaman kavramı, sanayi devrimi sonrası çalışma saatlerinin standardize edilmesi ve işçi haklarının gelişmesi sonrasında yaygınlık kazanmıştır. Bottomore’ye (2013: 59) göre, bugünden bakıldığında sıradan gibi görünen fakat anakronizm hatasına düşmeksizin gerçekçi yaklaşıldığında ne denli önemli bir kazanım olduğunun kavranması gereken boş zamanın yayılması, sanayi toplumunun başlıca ayırt edicini yönünü ifade etmektedir. Rasyonel üretim ve yönetim süreçleri aracılığıyla aşırı düzenleme ve denetim eğilimlerinin karşısına doğrudan doğruya kazanım olarak artı hanesine yazılan boş zaman olgusunun konulması gerekmektedir. Üstelik boş zaman anlamında edinilen kazanım, sadece kapitalist toplumların değil, çalışma hayatını rasyonel/ussal biçimde düzenleme çabasındaki sosyalist toplumlarda da söz konusu olmuştur.

On dokuzuncu yüzyılda çalışma saatlerinin azaltılması ve hafta sonu tatillerinin yaygınlaşması, bireylerin kendilerine ayırdıkları zamanı artırmıştır. Buna karşın, özellikle son yıllarda boş zamanlarda gerçekleştirilen rekreatif aktiviteler, yalnızca dinlenme ve eğlence ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin kendilerini geliştirme ve yaratıcılıklarını ortaya koyma fırsatı olarak da görülmektedir. Buna karşın, boş zamanın artışı, her zaman olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Özellikle teknolojinin sağladığı konfor ve kolaylıklar, bireylerin hareketsiz bir yaşam tarzına yönelmesine neden olabilmekte, Oblomovluk eğilimlerini tetikleyebilmekte ve bireylerin üretkenliklerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum ise rekreatif aktivitelerin, ekonomik ve sosyal yaşamda önemli bir role sahip olduğunu göstermekte ve Oblomovluk davranışından farklılaştırmaktadır.

Parazitizm kavramı, üretmeden tüketme durumunu, üretime katkıda bulunan faaliyetlere katılmamasına rağmen, diğer çalışan kesimin ortaya koyduğu üretim sayesinde hayatını sürdüren sosyal kesimleri ifade etmektedir. Parazitizm kavramıyla da benzeşim kurulabilecek Veblen’in aylak kesim tarifinin başkalaşım geçirmiş bir şekli, özellikle son yıllarda giderek sayısı artan bir toplumsal kesime dönüşmüş bulunmaktadır. Söz konusu kesim, hâlihazır piyasa şartları altında çalışarak edinilen kazancın yetersiz olduğunu öne sürmekte, mevcut ödeme düzeylerinde çalışılamayacağına kendilerini ve yakın çevrelerini ikna etmektedirler. Çalışılsa bile, iş saatlerinin uzun olması nedeniyle insanın kendine ayırabileceği boş zamanının kalmayacağı görüşüne yaslanmaktadırlar. Bu ve benzer türden gerekçeler öne sürerek ailesinin

yazlık evine yerleşmekte, hayatlarını tatil gibi geçirmeyi yaşam tarzı olarak benimsemektedirler. Geleneksel anlamdaki mirasyedilik, önceki nesillerinin ölümünden sonra mirasa konarak onu tüketme davranışını nitelemektedir. Ebeveynlerinin ölümünü bekleyecek kadar sabrı olmayan bu postmodern mirasyediler ise ailenin yazlık evini sürekli ikamete çevirmekle kalmayıp, ebeveynlerinin (çalışan ya da emekli) maaşlarının/gelirlerinin belirli bir kısmını da kendi tüketimlerine tahsis ettirmektedirler. Ya kendilerini acındırarak ya da ebeveynlerinin merhametini istismar ederek, erken başlayan mirasyediliklerine bir de maaşyedilik eklemektedirler. Yazlık evi bulunmayanların benzer bir aylaklık davranışı ise, aile evinde teknolojiyle benzenmiş izole odalarında, oyunlar oynayarak aile mirasını/birikimini/gelirini online oyunlarda harcadıkları sanal unsurlara ya da sosyal medya hesaplarına sahte takipçiler satın alarak e-aylaklık davranışı şeklinde ortaya çıkmaktadır (Keskin ve Bayram, 2019). İşgücü piyasasına girmeyi reddeden postmirasyediler, çalışma yaşamının doğal unsurları arasında yer alan yönetilen-yönetici (ast-üst), bürokrasi, yönetsel güç unsurları gibi birçok konunun da kapsamı dışında yer almaktadırlar. Aşırı korumacı ebeveynlerinin esirgeyici kanatları altına sığınan postmirasyediler, geleneksel bir çalışanın ancak emeklilik hayatında yaşamayı hedefleyebileceği sayfiye kasabasındaki/kentindeki yaşantıya henüz yirmili/otuzlu yaşlarda başlamaktadırlar.

Gayretkeş ebeveynlerin, emekli olduklarında sayfiyede yaşama hayalleri yalnızca günümüze özgü bir hayali ifade etmemektedir. Bu düşünce, Balzac'ın 1841'de yazdığı Çalışanın Fizyolojisi adlı eserine şu sözlerle yansımaktadır: “Bir kişi, kamu idaresinin herhangi bir dairesinde, herhangi bir şubesinde çalıştığı sürece, şu kelimelerle özetlenebilecek tek bir haykırış, tek bir hayal duyulur: ... Sayfiyeye gidip orada yaşayacağım!” Otuzlu yaşlarına gelmelerine rağmen “öğrenci” tarzında (ve genellikle unvanında) yaşayan bu kesim, bitmez tükenmez öğrenme iştiaqlarından ötürü vatani göreve gitmekten de yaş haddi sayesinde muaf olabilmektedirler. Oblomovluk meyillisi bu bireyler, ülke kaynaklarını varoluşçu hayatlarının iâşesi/kayıntısı yapma hususunda herhangi bir çekince duymamaktadırlar. “Üretme” olgusuna yakınsayabilecek bir çaba içinde bulunmadıkları gibi, hazır olanı tüketmekten başka bir şey de ellerinden gelmemektedir. Yine de bu kesim, kendilerine meslekleri sorulduğunda, içlerinde kalan son bir arlanma refleksiyle (hakkını vererek yapan azınlık hariç) “içerik üreticisiyim” şeklinde yanıt vermektedirler. Tuş lideri, klavye şampiyonu, deklanşör mütehasşısı, görsel müptelası, video hokkabazı bu kesim kendilerine yakıştırdıkları bu meslek ile “üretim” kavramının kutsalını da yerle bir etmektedirler. Çocukluğunda, ailesi tarafından her türlü kursa gönderilen bu kesim, ağustos böceği gibi yalnızca yaz mevsiminde değil, dört mevsim boyunca yazlıkta ikamet ederek saz (çalgı aletlerinin genel adı) çalmaktadırlar. İşgören ücretlerinin düşük olduğu görüşü, kendi ölçüleri içinde belirli bir haklılık payına sahip olsa da aylaklığı yaşam biçimi edinmiş olanlar için kendi bakış açıları, mutlak gerçekliği temsil etmektedir.

Daha ılımlı olup (bir nevi lütufta bulunur gibi de olsa) kendilerini işgücü piyasasına sürenler ise işyeri ortamlarında sıkça duyulmakta olan “Tembel memura iş buyur, sana o işin nasıl yapılamayacağını ispatlasın” serzenişlerinin doğrudan muhatabı hâline gelmektedirler.

Marks (2017: 249), on dokuzuncu yüzyıldaki fabrikalarda uzun süreli iş saatlerinde çalışanların yorgunluktan bitap düştükleri zamanlarda ara sıra verilen İspanyol ya da Portekiz şarabı ile kahve ile canlandırıldıklarını vurgulamakta ve insanları aşırı çalışmaya zorlayan bu uygulamayı eleştirmektedir. Aylaklık, işe yaramazlık ya da iş bozanlık, belirli ölçülerde insanın doğasında bulunmaktadır. İşin reddi ise özel ve vazifelere yapılan kapitalist atıflara karşı girilen mücadelenin bir parçasını ifade etmektedir (Lazzarato, 2019: 75). İşin reddi kavramı, hangi anlayışa karşı geliştirildiğinden bağımsız olarak en azından belirli bir “mücadele” niteliği taşımaktadır. Burada değinilen davranış biçimi ise her türlü mücadeleden yoksun bir öğrenilmiş çaresizliği ve bohem anlayışı ifade etmektedir.

Seri iş bölümü kavramı, üretim bandı sistemindeki (fabrika montaj hattındaki) iş bölümünü ifade etmektedir. Bilimsel yönetim uygulamalarına ilişkin en tanınmış örneklerden biri, Henry Ford’un Model-T’yi üretmek için inşa ettiği fabrika olmuştur (Bateman ve Snell, 2016: 30). Genel yanlış görüşün aksine Ford, seri üretim hattını icat etmemiştir. Buna karşın ürettiği otomobillerin daha hızlı ve ucuz üretilmeleri için kitle üretiminin bir çözüm olduğu tespitinde bulunmuştur. Üretim hattının tekdüzeliğine bağlı yüksek iş devamsızlığı ve iş gücü devri oranlarıyla karşı karşıya kalınca, çözümü ücret ödemelerini iki katına çıkarıp günlük çalışma süresini azaltmakta bulmuştur. Ford’un vizyonu; şehirleşme, artan maaşlar ve elde edilen gelirin harcanabileceği boş zamanla kendini gösteren orta sınıfın oluşmasını sağlamıştır (Anderson, 2024: 356). Bütün bunlara rağmen Ford’un fabrika modeli, kendisine yöneltilen ağır eleştirilerin kaynağına dönüşmüştür. Onun üretim sistemini model alıp, vizyonunu model almayanlar nedeniyle, ortaya çıkan endüstriyel olumsuzlukların tek sorumlusu Ford’un kendisiymiş gibi bir diğer genel ve yanlış bir görüş/algı oluşturulmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Oblomovluk davranışını ve bu davranışın rekreatif aktivite eksikliğiyle ilişkisi incelenmektedir. Araştırma kapsamında, öncelikle Gonçarov'un (1857) Oblomov romanı temel metin olarak ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca Schopenhauer (2018), Nietzsche (1997) ve Frankl (2018) gibi filozoflar ile yazarların konuyla ilişkilendirilebilecek bakış açıları incelemeye konu edilmiştir. Modern dönemdeki yansımalarını belirleyebilmek için ise Turkle (2011), Lazzarato (2019) ve Putnam'ın (2000) sosyal sermaye teorisi gibi güncel çalışmalar değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın başlıca sınırlılığı, metaforik çalışmaların geneliyle benzerlik göstermektedir. Çalışmada ortaya konulan kültürel ve tarihsel bağlam, inceleme konusunu görece dar bir çerçevede ele almaktadır. Örneğin, on dokuzuncu yüzyıl Rus aristokrasisine özgü Oblomovluk davranışının, günümüzün dijital çağındaki yansımalarını birebir karşılayacak şekilde ortaya koymanın önünde oldukça büyük zorluklar bulunmaktadır. Buna rağmen, hangi yüzyılda yaşarsa yaşasın, hangi güncel kavramla ifade edilsin, özünde insan davranışının birbirine benzediği/yakınsadığı varsayımından yola çıkılarak bu makale kaleme alınmıştır. Nitel bir çalışma olarak tasarlanan bu çalışmanın araştırma deseni, doküman incelemesi şeklinde tasarlanmıştır. Analize konu edilerek bulgu hâline getirilen çalışma verileri, doküman incelemesi aracılığıyla edinilmiştir. Makalede, esas itibarıyla edebiyatçı olan Gonçarov'un *Oblomov* adlı eserinin boş zaman aktiviteleri kapsamında değerlendirilebilecek yönleri, içerik incelemesine tabi tutulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016: 189); doküman incelemesi, durum ya da olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı kaynaklar üzerinde sistemli bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Doküman incelemesi kapsamında ilave bir veri kaynağına gereksinim duyulmaksızın, tek başına bir araştırmanın verileri oluşturulabilmektedir. Gonçarov'un hacimli romanı, Oblomovluk davranışının temel kaynağını teşkil ediyor olmasının yanı sıra, içeriğinde bu çalışma açısından veri doygunluğunu sağlayabilecek çok fazla bulgu barındırmaktadır. Bu durum ise *Oblomov* eserine ilişkin tek başına araştırma verilerini sağlayabilme bakımından herhangi bir yeterlilik sorunu gündeme getirmemektedir.

Çalışma, filozof ve yazarların birincil kaynak eserlerinin haricinde sahadan toplanan anket ya da mülakat benzeri veri içermemesi nedeniyle bulguların genellenmesinin önünde de belirgin bir sınırlılık bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kısıtlar, konunun disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğini desteklemektedir.

ANALİZ: OBLOMOV KARAKTERİNİN REKREATİF AKTİVİTE BULAMAMASININ NEDEN OLDUĞU SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

“Oblomovluk” kavramı, Gonçarov’un aynı adlı eserinin yayımlanmasından sonra, eserin başlıca kerekteri olan Oblomov’un yaşam tarzını ifade etmek üzere kullanılmaya başlamış ve kendi özgün literatürünü oluşturmuştur. Aşağıdaki alt başlıklar, Oblomovluk kavramının genel karakteristik yönlerini, rekreatif aktivite bulamama sorunu bağlamında ele almaktadır.

Davranışa/Eyleme Geçme Zorluğu Olarak Oblomovluk

Oblomovluk davranışı, zenginlik ya da soyluluktan gelen belirli bir servet birikimi sayesinde çalışmak gibi bir zorunluluktan azade yaşam tarzının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Gonçarov’un (2022: 5), kitabının ilk sayfasındaki Oblomov’a ilişkin şu betimlemeler, söz konusu yaşam tarzını kısmen de olsa izah etmektedir: “...yüzünde, düşünce gayretinin, açık seçik hiçbir kaygının belirtisi yoktu... Zaman zaman gözleri sıkıntıya, yorgunluğa benzer şeyle bulanıyordu; ama yalnız çehresinin değil, bütün varlığının hâkim ve devamlı ifadesi olan rehaveti ne yorgunluk ne de sıkıntı bir an olsun bozabiliyordu.” Romanın hemen başında yer verilen bu betimlemeler aslında otuz üç yaşındaki hâlihazır yaşantısından bazı kesitleri yansıtmaktadır. Oblomov’u bu günlere getiren geçmiş yaşantısı ise romanın birinci bölümünün Roma rakamıyla beşinci başlığında, anne ve babasının ölümünden sonra kendisine kalan arazilerde yaşayan üç yüz elli köleden edindiği gelir sayesinde on iki yıl önce Petersburg’a gelerek buraya yerleşmesi şu şekilde ifade edilmektedir (Gonçarov, 2022: 68-69): “...iş bulmaya hazırlanıyordu... Oblomov çiftlikte... aile mutluluğuyla o kadar yoğrulmuştu ki memuriyet hayatının, aile hayatının bir devamı olacağını... sanıyordu... memurun, bir deprem falan olmadıkça işe gelmemezlik edemeyeceğini gördüğü zaman Oblomov’un fena hâlde canı sıkıldı... böyle iyi yürekli, geçimli bir müdürün maiyetinde bile korkudan, sıkıntıdan çok çekmişti.” Buradaki anlatımlarda geçen “can sıkılması” ve “sıkıntı” terimleri, Oblomovluğun asıl ayırt edici yönü olan, kişinin boş zamanının fazlalığından kaynaklı sıkıntıyı değil, Oblomov’un çok da uzun sürmeyen (iki yıl içinde istifa ettiği) memuriyet sürecinde yaşadığı duyguları ifade etmektedir.

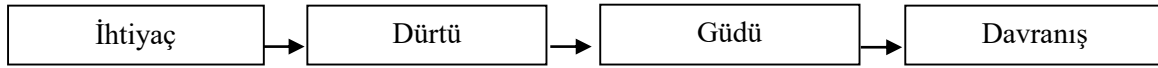
Oblomov’un arkadaşı Andrey Ştolts, Oblomov’u yaşadığı olumsuzluklardan kurtarabilmek için samimi ve kapsamlı bir çaba içine girmektedir. Onu hareketli yaşaması konusunda ikna etmeye çalışmakta fakat aşmakta zorlandığı ciddi bir dirençle karşılaşmaktadır. Oblomov’un tam zıddı, çalışkan ve gayretkeş bir anlatım karakteri olan Ştolts, kendi yaşam tarzını şu sözlerle öne çıkararak onu ikna etmeye çalışmaktadır (Gonçarov, 2022: 225): “Çalışmak hiç değilse benim hayatımın gayesi, içi, dışı, her şeyidir. İşte sen hayatından çalışmayı attın; ne oldun sanki? Ben son defa olarak seni kurtarmaya çalışacağım... Oblomov endişeli gözlerle dinliyordu. Dostu sanki ona bir ayna tutmuş, içinde kendini görüp korkmuştu.” Ştolts’un bu gerçekçi yaklaşımından etkilenen Oblomov içini çekerek şu karşılığı vermektedir (Gonçarov,

2022: 225): “Andrey, bana sitem edeceğine yardım et dedi. Hâlimden ben de şikâyetçiyim. Bu sabah nasıl talihime ağladım, nasıl kendi mezarımı kazdım, görseydin bana öyle sitem etmezdin. Her şeyi biliyorum, anlıyorum, ama gücüm iradem yok.”

Memuriyetten ayrılması, Oblomovluk davranışlarının gerçek karakteristiklerini sergilemeye başlamasının miladını teşkil ettiği, romandaki şu ifadelerden anlaşılmaktadır (Gonçarov, 2022: 71): “Oblomov’un artık dışarıyla ilgisi kalmamış, gün geçtikçe evine kök salmaya başlamıştı. İlk zamanlar evde bütün gün elbiseyle oturmaktan bezdi; daha sonra dışarıya, yemeğe gitmeye de üşenir oldu.” Bu anlatımlardan sonra Gonçarov, muhtemelen romana canlılık/dinamizm kazandırmak için Oblomov’un çocukluk dönemine ilişkin anlatımlara yer vermekte, okul sürecinde çok da çalışkan bir öğrenci olmadığı üzerinde durmaktadır. Romanın ilerleyen anlatımlarında Oblomov’un giderek içine çakılma eğilimindeki güncel yaşantısına dönmekte ve yukarıdaki anlatımın devamı sayılabilecek şu ifadelere yer verilmektedir (Gonçarov, 2022: 115): “Düşünme ve isteme gücü çoktan ve belki de umutsuz olarak felce uğramıştı. Hayatındaki işler küçüldükçe küçülmüştü. Ama Oblomov bu küçük işlerin de hakkından gelemiyordu: Birinden ötekine geçemiyor, dalgalar gibi ondan buna, bundan ona gelip gidiyordu.”

Romanın başlangıç bölümlerindeki anlatımların hemen devamında Oblomov’un hareketsiz bir yaşam içinde bulunduğundan bahisle şu betimlemelere yer verilmektedir (Gonçarov, 2022: 6): “Bir kaygısı olursa... yüzünde tereddüt, sıkıntı ve korku birbirine karışırdı; fakat bu kaygı, binde bir belli bir fikir hâlini alır, çok daha nadir olarak da bir niyete kadar varırdı.” Oblomov’un harekete geçemeyişi, Gonçarov tarafından bu şekilde ifade edilmektedir. Kişinin davranışa (harekete/eyleme) geçme süreci, motivasyon teorileri kapsamında açıklanmaktadır. Bu anlamda kişide belirli bir ihtiyaç ortaya çıktığında bu yönde bir dürtü oluşmakta, oluşan dürtü kişiyi güdülemekte ve hedef (amaç) yönelimli bir davranış gerçekleştirilmektedir. Hedefe ulaşıldığında ihtiyaç en azından geçici olarak giderilmektedir (March ve Simon, 1975: 39). İhtiyaç hissedildiğinde dürtü oluşmakta, buna bağlı olarak organizma güdülenmekte ve davranışa yönlenebilmektedir. Genel kabul görmüş bu model, Şekil 3’te gösterilmektedir. Şekil 3’teki sürecin birinci unsuru/aşaması, Gonçarov tarafından “ihtiyaç” kavramı yerine “kaygı” kavramıyla ifade edilmektedir. İkinci unsuru ise “dürtü” kavramı yerine “fikir” kavramıyla karşılanmaktadır. Motivasyon sürecinin doğrusal ilerleyen üçüncü unsuru/aşaması olan “güdü” kavramının ise yazar tarafından “niyet” kavramıyla ifade edildiği görülebilmektedir. Oblomov’un birinci aşamadan ikinci aşamaya, oradan da üçüncü aşamaya geçişinin ne denli nadir gerçekleştiği, yukarıdaki alıntıda “kaygı, binde bir belli bir fikir hâlini alır, çok daha nadir olarak da bir niyete kadar varırdı” sözleriyle ifade edilmektedir. Gonçarov’un eserindeki bu öncü nitelikli anlatım bile Oblomov karakterinin harekete/eyleme geçme konusunda yaşadığı

güçlüğü, günümüz motivasyon teorisi kavramlarının da yardımıyla açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Şekil 3. Motivasyon Süreci

Zengin hastalığı olarak ifade edilebilecek olan can sıkıntısı kavramına, bu makalenin teorik çerçevesinde Scoopenhauer’un bakış açısı bağlamında değinilmiştir. “Can sıkıntısı” kavramı eserde sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin Oblomov’un tembelliği ve ataletin psikolojik yönünü yansıtacak şekilde şu sözlerle ifade edilmektedir (Gonçarov, 2022: 8): “Yüzünde kâh bir endişe, kâh bir keder ve sıkıntı ifadesi vardı.” Monoton hayatı ve hareketsizliğini ifade etmek üzere şu ve benzeri ifadeler kullanılmaktadır (Gonçarov, 2022: 9): “Yüksek sesle, sıkıntıyla ‘Nedir bu yaptığım,’ dedi; ‘bu kadar da olmaz; kalkıp işe başlamalı’. Oblomov’un yaşam tarzını salt “can sıkıntısı” veya “sıkıntı” gibi kavramlar üzerinden kelime avı gibi anlamaya çalışmak yanıltıcı yönler barındırmaktadır. Burada sınırlı birkaç örneğin dışında onlarca kez “sıkıntı” kavramına eserde yer verildiği görülebilmektedir. Ayrıca Türkçe’ye yapılan çevirilerde bu kavramın kullanılmasının, bir ölçüde çevirmenin tercihinine bağlı olarak da ortaya çıktığı görüşü de haklı yönler içermektedir. Bu nedenle Oblomov’un genel ruh halini yansıtan ve “kâh bir yana, kâh öte yana dönerek oflayıp pufluyordu” (Gonçarov, 2022: 18) ve benzeri ifadelerin içinde “sıkıntı” kavramı yer almamasına karşın, doğrudan doğruya bu duyguyu yansıtan onlarca anlatıma eserde rastlanmaktadır.

Oblomov, Gogol’ün *Eski Zaman Beyleri* adlı hikâyesindeki karakterlerle birçok yönden benzeşmektedir. Gogol, eski zamanlardaki soylu kesim bireyleri ile yaşadığı dönemde ortaya çıkmaya başlayan burjuva kesimini kıyaslamakta ve soylulara özgü olarak nitelendirmekte ve aşağıdaki doğrudan alıntıya benzer birçok anlatımla onların Oblomovluk davranışlarına özgü yönlerini betimlemektedir (Gogol, 1995: 10): “Yüzlerindeki buruşukluklara bakarak onların temiz, sakin hayatları okunabilmektedir. Böyle bir hayatı, eski milli, temiz, yürekli üstelik de zengin aileler sürerdi.” Gogol’ün tasvir ettiği söz konusu soylu beyler, uzun yıllar boyunca tam bir zihinsel uyuklama içinde hayatlarını sürdürmektedirler (Solovyov, 2018: 71).

Oblomov, monotonlaşmış durumdaki gündelik yaşantısının rutininden çıkabileceği rekreatif aktivite bulma konusunda ciddi bir zorluk yaşamaktadır. Söz konusu ciddiyet, sağlık ve psikolojik sorunlar da dahil olmak üzere bir sorunu beraberinde getirdiği, Oblomov’a bizzat bir doktor tarafından ifade edilmektedir. Üst kattaki komşusu için gelen doktor, Oblomov’a da uğramaktadır. Oblomov’un genel gidişatını bilen doktor, fiziksel muayene yaptıktan sonra iki üç yıl daha bu şartlarda yaşamaya devam ederse kalp sektesinden ölebileceğini kendisine söylemektedir. Bu durumda ne yapması gerektiğini soran Oblomov’a doktor, diğer insanların

yaptıklarını, gezintiye, yürüyüşe, yolculuğa çıkmasını ya da kaplıcalara gitmesini, üzüntü ve sıkıntıdan uzak durmasını önermektedir. At gezintileri, dans, açık havada yormayacak benden hareketleri, diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurması yönünde uyarılarda bulunmakta fakat Oblomov, bu faaliyetleri yapabilmesinin kendisine ne denli güç geldiğini doktora bizzat söylemektedir. Ölüm riskini dile getirmesine rağmen bahaneler üretmekten geri durmayan ve bunu açıkça ifade eden Oblomov'un bu iflah olmaz yaklaşımı karşısında doktor, görevinin yalnızca kendisini uyarmak olduğunu söylemek durumunda kalmaktadır (Gonçarov, 2022: 100).

“Hareketlilik Molaları” Verme Davranışı Olarak Oblomovluk

İnsan hayatının, tespih taneleri gibi değişmez bir tekdüzelikte geçmediği, mutlaka bazı iniş-çıkışların olacağı, şüphe götürmez bir gerçekliktir. En monoton olduğu düşünülen hayat tarzlarının da kendi içinde bile bazı değişimler yaşanmaktadır. Oblomov'un hayatı, süreklilik arz eden bir monotonluk içinde geçmekte, rutin dışına çıkılan durumlarla neredeyse hiç karşılaşmamaktadır. *Oblomov* romanındaki monoton anlatıları ele almaktansa, bu alt başlıkta “hareketlilik molaları” kavramıyla ifade ettiğimiz anlatıları ele almak daha makul görüldüğü için aşağıdaki anlatımlarda, şayet adına hareketli yaşam denilebilirse Oblomov'un kısa kesitler şeklinde aldığı aksiyonlara değinilmektedir.

Tanınmış bir aileye mensup olması nedeniyle ailesini ve onu tanıyanlar sık olmasa da Oblomov'u ziyaret etmekte, bütünüyle monoton geçen hayatına kısacık “hareketlilik molaları” vermektedirler. Oblomov'a kısa süreliğine uğrayan Volkov ile aralarında geçen konuşmanın bir kısmı aşağıda aktarılmaktadır. Bu doğrudan aktarımda, Volkov'un resmî çalışma saatleri de dâhil olmak üzere -Oblomov ile tam bir zıtlık sergileyecek şekilde- hayatının nasıl bir rekreatif aktivite içinde geçmekte olduğu, Oblomov ile arasındaki diyalogda açıkça görülebilmektedir (Gonçarov, 2022: 22-23):

- ...Şimdi herkesin kabul günü var. Perşembeleri Savinovlarda, Cumaları Maklaşinlerde, Pazarları Viaznikovlarda, Çarşambaları Prens Tyumenev'de.

Ve mağrur bir eda ile ekledi:

- Bütün günlerim dolu.
- Böyle salon salon dolaşmaya nasıl da katlanıyorsun?
- Katlanmak da söz mü? Bundan daha eğlenceli ne olabilir? Sabahları okuyorum: Olanı biteni öğrenmem gerek, Tanrıya şükür öyle bir işim var ki daireye hiç uğramasam da oluyor. Haftada iki defa uğrarım, genel müdürle yemek yerim, sonra da uzun zaman görmediğim birkaç kişiyi ziyaret ederim. Rus veya Fransız tiyatrosuna yeni bir aktris gelir... Nihayet opera mevsimi başlar, abone olurum, Şimdi ise âşığıım... yaz geldi; Mişa'ya izin verecekler. Değişiklik olsun

diye onların köyüne gideceğiz. Av var, pek hoş komşuları var, kır baloları var.

Lidya ile ormanda gezeceğiz, sandala bineceğiz, çiçekler toplayacağız...

Yukarıdaki anlatımın en sonunda üç nokta konularak, bütün sıralananlara ilave rekreatif aktivitede bulunulabileceği ima edilmektedir. Bütün bu aktivitelerin ise Oblomov'un yaşam tarzına ne denli uzak olduğu açıkça anlaşılabilmektedir. Nitekim Oblomov, aceleyle çıkıp giden Volkov'un ardından kendi kendine şunları düşünmektedir (Gonçarov, 2022: 24): “Bir günde on yeri vah zavallı! Bu da hayat mı?” Omuzlarını silkti. “Bütün bunlar arasında insanda hâl mi kalır? Böyle bin parça olmanın anlamı var mı?... bir günde on yere gitmek vah zavallı!” İşte Oblomov'un hayatı ancak bu şekildeki kısa süreli dost ziyaretleriyle renklenmekte ve şayet adına “hareketlilik” denirse, küçük hareketliliklere sahne olmaktadır.

Gonçarov'un biyografisini kaleme alan Solovyov (2018: 24), Oblomov karakterinin hayatı ile Gonçarov'un kendi yaşam öyküsü arasında onlarca benzerliğe değinmektedir. Tıpkı Oblomov gibi aristokrat bir aileden gelen Gonçarov'un, ailesinden kalan taşradaki mülkünde büyük bir rahatlık ve huzur bulduğunu ifade etmektedir. Kırsaldaki şirin köyünde Gonçarov, gerçekten dinlenip tazelenebilmekteydi. Solovyov'un ifade ettiği “tazelenmek” kavramı, bu makaledeki rekreatif aktivitelerde bulunmaktan biraz daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Zira Gonçarov, kırsaldaki mülküne, tatil ya da yorgunluk giderme amaçlı gitmekte ve kendini Oblomovluk benzeri bir yaşamın içinde bulmaktadır. Oysa Oblomov karakteri, bütün bir hayatını tatil ve dinlenme havasında, kendi deyimiyle “huzurlu” bir şekilde geçirmektedir. Nitekim Solovyov (2018: 82), söz konusu türden benzer yönlerin varlığını kabul etmekte fakat “Bu elbette, Gonçarov ile Oblomov'un ikiz olduğu anlamına gelmez” uyarısında bulunmaktadır.

Oblomov'un arkadaşı Andrey, Oblomov'un sistem körlüğüne benzer bir miyoplukla kendi içinde bulunduğu olumsuzluğu algılamayışının farkındadır ve ona yardımcı olmak istemektedir. Bu isteği doğrultusunda onu az da olsa ya da kademeli de olsa hareketli bir yaşama yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu tür çabaların, karşılık bulmakta ne denli büyük bir engelle karşı karşıya bulunduğu Oblomov'un şu sözlerine açık bir biçimde yansımaktadır (Gonçarov, 2022: 227): “Ben ne diye yorucu işlere mahkûm olacaktım? Bir insanın beygir gibi çalışması yalnız Andrey'in düşüncesi. Ne diye çalışacaktım? Yemek yemek, sırtına elbiselerini geçirmek iş olarak yeter.” Herbert George Wells'in 1910 yılında yazdığı *Efendi Uyanyor* adlı distopik roman, toplumun katı bir kast sistemine dönüştüğü, çalışan kesimin köleleştirildiği bir dünyayı betimlemektedir. Üst kastlardakiler ise Oblomov'u da kısmen yansıtan bir tasadan uzak amaç ve hevesleri bulunmayan insanlar olarak tasvir edilmektedir (Wells, 2013). Wells'in kitabından iki yıl önce yayınlanan Jack London'ın *Demir Ökçe* adlı bir başka distopik romanda ise Wells'in değinmediği husus olarak üretmeyen ve tembel toplum kesimlerinin kalıcı olamayacağı görüşünü öne sürmektedir (London, 2020: 128). Başkalarının

akıl vermesi ya da yönlendirmesiyle hareket eden bireyin ancak belirli bir yere kadar ilerleyebileceği, daha sonra ise ne yapacağını bilemez hâle geleceğini ifade eden “Kakma akıl kırk adım gider” atasözü aslında birebir Oblomov’un dünyasını ifade etmektedir. Oblomov’un hayatının dışsal girdiler (arkadaş ve dost çevresi) tarafından hareketlendirmeye çalışılması bir yer kadar etkili olabilmekte fakat çok uzun soluklu olamamaktadır. Bunun farkında olan Oblomov şunları ifade etmektedir: “... ben bir beyefendiyim. Hiçbir iş elimden gelmez. Siz benim için bir şey yapabilirsiniz yapın. Bana yardım edin. Buna karşılık ne isterseniz alın. Bilgisi olanın para kazanmak hakkıdır.” Romanın sonlarına doğru Andrey, son bir çabayla Oblomov’u daha hareketli bir yaşama teşvik etmeye çalışmakta ve bir zamanlar doktor tarafından söylenenlerin benzerini tekrarlayarak, süregelen yaşam tarzını değiştirmedeği takdirde ya kötürüm olacağı ya da inme/felç geçirebileceğini belirtmektedir. Küçük bir iş alanı bulabileceğini, çiftliğine çekidüzen verebileceğini, köylülerin başına geçerek işlerine bakabileceğini, aksi hâlde kendini canlı canlı gömeceğini ifade etmektedir (Gonçarov, 2022: 492). Andrey’in bütün bu çabaları sonuç vermemektedir.

Romanın sonlarına doğru, birkaç yıl aradan sonra tekrar Oblomov’un ziyaretine gelen Andrey onu daha kendisiyle beraber götürerek çok daha hareketli bir hayat yaşamaya davet etmekte hatta onu buna zorlama çabasına girişmektedir. “Beni sürüklemek istediğin dünya ile hiçbir ilgim kalmadı artık. İki ayrı parçayı lehimleyemezsin. Ben bu deliğe canlı tarafımla bağlıyım. Beni dışarı çıkarmak ölüme götürmektir” (Gonçarov, 2022: 605) diyen ve başka birçok haklı sayılabilecek gerekçe öne süren Oblomov, Andrey ile son kez görüşmektedirler. Nitekim Andrey, romanın en sonundaki ziyaretini, Oblomov’un mezarı için gerçekleştirmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Boş zamanları etkin değerlendirmeyi sağlayan rekreatif aktivitelere ilişkin anlatılar, kadim bir geçmişe dayanmaktadır. Bu konudaki en eski kayıtlardan biri olan *Kârnâme-i Erdeşîr-î Bâbekân* adlı eser, Sasani Devleti'nin kurucusu Erdeşîr-î Bâbekân'ın bölgedeki hükümdar ve eyalet yöneticilerine karşı yürüttüğü mücadeleleri anlatmaktadır (Toğay, 2021: 9). Eserde üzerinde durulan avcılık, polo oyunu, satranç ve tavla gibi oyunlar, boş zamanları dolduracak etkinlikler konusunda bir rehber niteliği taşımaktadır (Foltz, 2021: 49). Tarihte ilk kez İran soylu kesimi arasında görülmeye başlanan söz konusu etkinlikler sırasıyla Hindistan'a oradan da İngiltere ve dünya geneline yayılmıştır. Geçmiş yüzyıllarda saray çevresi ve soylu kesim tarafından gerçekleştirilen bu tür faaliyetler, günümüzde geniş halk kesimleri arasında yaygınlık kazanmış bulunmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında boş zamanın değerlendirilmesi, insanlığın gelişimi ve çalışma hayatının dönüşümü ile birlikte giderek önem kazanmaya ve her geçen gün geniş bir kapsama yayılmaya başlamıştır. Boş zamanlarda yapılabilecek aktivitelere yönelik ilginin artışı, Oblomovluk davranışını da beraberinde getirebilmektedir. Bu makalede ele alınan Oblomovluk, Ivan Gonçarov'un ünlü romanındaki Oblomov karakterinden esinlenerek aşırı tembellik, hareketsizlik ve hayattan kopukluk gibi anlamlarda anlaşılmaya başlanmıştır. Bu davranış, tembellikten farklı olarak, bireyin aktif bir şekilde hiçbir şey yapmama tercihini ve konfor alanından çıkmaya karşı direncini ifade etmektedir. Bu makalede, boş zamana karşı bakış açısının değişimi, günümüz çalışma hayatındaki yeri ve Oblomovluk eğilimleri arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır.

Oblomov karakterinin kaleme alınışının üzerinde onlarca yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu süreç içinde, teknolojinin sağladığı olanakların, Oblomovluk eğilimini teşvik ettiğini ve ekonomik üretkenlik konusuna da yansıdığını ifade etmek gerekmektedir. Teknolojik gelişmeler, birey yaşamını kolaylaştırmakta ve zamanlarını daha verimli bir şekilde değerlendirme olanakları sağlamaktadır. Bu durum ise Oblomovluk eğilimlerini tetikleyebilmektedir. Özellikle dijital platformlar ve sosyal medya, bireylerin zamanlarını pasif bir şekilde tüketmelerine neden olabilmektedir (Turkle, 2011). Bu durum, bireylerin yaratıcı düşünce ve inovasyon yeteneklerini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve ekonomik üretkenliği azaltabilmektedir.

Rekreatif aktivitelerde bulunma, evrensel bir ihtiyaç olma özelliği taşımaktadır. Bu konuda varlıklı-varlıksız, soylu olan-olmayan gibi bir ayrım bulunmamaktadır. Yeterince varlıklı olduğu için çalışma zorunluluğu duymayan kişiler de rekreatif aktivitelere gereksinim duymaktadır. Hatta işgören kesimden daha fazla bu ihtiyacı hissedebilmektedirler. Zira işgören kesim, çalışma haricindeki zamanları, varlıklı olduğu için iş hayatına girmeyenlere kıyasla daha fazla boş vakte sahip olabilmektedirler. Bu kesim açısından her gün, bir nevi Pazar günü gibi geçtiği için meşgale bulma bakımından zorlanabilmektedirler.

Oblomovluk davranışını izah edebilmek için birçok ilişkili kavramdan yararlanabilmek olası görünmektedir. Bu bağlamda özellikle COVID 19 sonrası dönemde yaygınlaşan evden çalışma uygulamalarının, fiziksel hareketsizlik ve sosyal izolasyon bağlamında Oblomovluk davranışını nasıl etkilediğinin incelenmesi olası görünmektedir. Uzaktan ve esnek saatlerde çalışanların oluşturduğu kapsamın genişlemesi ve esnek çalışma modellerinin, bireylerin günlük rutinlerinde oluşturduğu düzensizliklerin Oblomovluk eğilimleriyle ilişkisinin incelenmesi de ilginç bulgular ortaya çıkarabilecek yönler barındırmaktadır. Ayrıca “Slow living” anlayışı ile Oblomovluk arasındaki benzerlik ve farklılıkların, yaşam memnuniyeti ve üretkenlik bağlamında karşılaştırmasının yapılması da anlamlı katkılar sağlayabilecek niteliklere sahip görünmektedir. Metaleisure aktivitelerinin (dijital oyunlar, sanal gerçeklik deneyimleri gibi) yaygınlaşmasının Oblomovluk davranışı üzerindeki etkilerinin ele alınarak özellikle yeni nesil alışkanlıkların daha etkinlikle anlaşılmasına olanak tanıyabilecektir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

1.Yazar: %60

2.Yazar: %40

Etik Kurul İzni ile ilgili Bilgileri: Bu araştırma için etik kurul gerekmemektedir. Yapılan çalışmada doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir.

KAYNAKLAR

- Allen, M., ve Ainley, P. (2011). The precariat: the new dangerous class.
- Anderson, Philippa (2024). Dakikalar İçinde İşletme Etkili Bir Yönetim İçin Gereken 200 Temel Kavram, Çev. Gökçen Şahin, Kronik Kitap, İstanbul.
- Balzac, Honore de (2018). Çalışanın Fizyolojisi, Çev. Münif Sair, VakıfBank Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bateman, Thomas S. ve Snell, Scott A. (2016). Yönetim, Çev. Ed. Senem Besler ve Cihat Erbil, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Bayram, A. (2022). Metaleisure: Leisure time habits to be changed with metaverse. *Journal of Metaverse*, 2(1), 1-7.
- Bayram, A. ve Keskin, U. (2024). Çalışan bireylerde rekreatif aktivite bulamamanın neden olduğu psikolojik sorun: Pazar günü sendromu. *Journal of Human Sciences*, 21(4), 502-512.
- Bloom, N., Han, R., ve Liang, J. (2022). How hybrid working from home works out. NBER Working Paper Series.
- Bottomore, Tom (2013) Frankfurt Okulu ve Eleştirisi, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say Yayınları, İstanbul.
- Buhari, (2019) Sahîh-i Buhârî Muhtasarı, Haz: Hanifi Akın, Sağlam Yayınevi, İstanbul.
- Cenap Şahabettin (2019) Tiryaki Sözleri, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- Cordonnier, Laurent (2017) Garibanlara Merhamet Yok İşsizlik Üzerine İktisadi Teoriler, Çev. Lütfü Şimşek, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The psychology of optimal experience. Harper & Row.
- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.
- Doughty, H. A. (2018). [Review of the book Bullshit jobs: A theory, by D. Graeber]. *The Innovation Journal*, 23(3), 1-23.
- Eyüboğlu Sabahattin ve Güney Erol (2022). "Önsöz", İvan Aleksandroviç Gonçarov, Oblomov, Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Erol Güney, Türkiye İş Bankası Yayınları içinde ss. v-x, İstanbul.
- Florida, R. (2017). The new urban crisis: How our cities are increasing inequality, deepening segregation, and failing the middle class—And what we can do about it. New York: Basic Books.
- Florida, R. (2002). The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life. New York: Basic Books
- Frankl, V. E. (2009). İnsanın anlam arayışı. (Çev. Selçuk Budak. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Frankl, V. E. (2018). İnsanın anlam arayışı. çev. Selçuk Budak. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Gogol, Nikolay Vasiliyeviç (1995) Eski Zaman Beyleri, Çev. Servet Lünel, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- <https://commons.wikimedia.org/>
- Keskin, U. ve Bayram, A. (2019). Aylak birey davranışlarının çağdaş biçimi: elektronik aylaklık. *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Latané, B., Williams, K., ve Harkins, S. (1979). Many hands make light the work: The causes and consequences of social loafing. *Journal of personality and social psychology*, 37(6), 822.
- Lazzarato, Maurizio (2019) Marcel Duchamp ve İşin Reddi, Çev. Sercan Çalıcı, Kolektif Kitap Yayınları, İstanbul.
- London, Jack (2020) Demir Ökçe Cilt I, Çev. Osman Çakmakçı, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- March, James G. ve Simon, Herbert A. (1975) Örgütler Çev. Ömer Bozkurt ve Oğuz Onaran, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Marks, Karl (2017) Kapital 1. Cilt, Çev. Mehmet Selik ve Nail Satılğan, Yordam Kitap, İstanbul.
- Marshall, Gordon (2005) Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Milton, E. (1973). Oblomov and his Creator: The life and art of Ivan Goncharov. <https://www.jstor.org/stable/2494573?seq=3>
- Montesquieu, (2020) Çeşitli Düşünceler, Çev. Aysu Aggöl, Karbon Kitap, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich W. (1997). Seçilmiş Düşünceler (Denemeler), Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul: Assos Yayınları.
- Özkan, Senail. (2006). Schopenhauer Paradokslar Üzerinde Raks, Ankara: Ötüken Yayınları.
- Platon, (2016) Theatetos, Çev. Birdal Akar, BilgeSu Yayıncılık, Ankara.

- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon & Schuster.
<https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1578&context=ce>
- Reed, K. B., Hemmings-Jarrett, K., ve Elangovan, S. (2025). Negotiating equitable metaleisure participation: developing a theoretical framework for gen Z's constraint navigation in the metaverse. *World Leisure Journal*, 1-20.
- Rifkin, J. (1995). The end of work: The decline of the global labor force and the dawn of the post-market era. *Harvard Journal of Law & Technology*, 9(1).
<https://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v09/09HarvJLTech231.pdf>
- Rojek, C. (2009). The labour of leisure: The culture of free time. Sage Publications.
- Rojek, C. (2010). Leisure and emotional intelligence. *World Leisure Journal*, 52(4), 240-252.
- Sahin, E. ve Yalcin, I. (2024). Examining the relationship between the perceived benefit and life engagement of individuals participating in sportive recreational activities. *Journal of Physical Education and Sport*, 24(12), 2179-2186.
- Schopenhauer, A. (2005). İsteme ve tasarım olarak dünya (L. Özşar, Çev.). İstanbul: Biblos Yayınları.
- Sennett, R. (1998). The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism. W.W. Norton & Company.
- Solovyov, Yevgeniy (2018) Oblomov'un Yaratıcısı Ivan Gonçarov, Biyografik Roman, Çev. Emel Saatci, Dorlion Yayınları, Ankara.
- Standing, G. (2018). The precariat: Today's transformative class?. *Development*, 61, 115-121.
- Stebbins, R. A. (2007). Serious leisure: A perspective for our time. Transaction Publishers.
- Swift, Jonathan (2019) Gulliver'in Gezileri, Çev. Kıymet Erzincan Kına, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Toğay, Ali Hüseyin (2021) "Hazırlayan ve Çevirenin Önsözü", Kârname-i Erdeşir-i Bâbekân (Erdeşir-i Bâbekân Destanı), Çev. Ali Hüseyin Toğay, Selenge Yayınları içinde ss. 7-14, İstanbul.
- Turkle, S. (2011). Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. Basic Books.
- Wells, Herbert George (2013) Efendi Uyanıyor, Çev. Egemen Yılgür, Maya Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2016), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

